

CS

7-6

(1,91)

CS 2-6(1,91)

Učební osnovy základní školy : zeměpis ; 5. - 8. ročník / Ministerstvo
Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky. - 1. vyd. - Praha : Nakl.
Fortuna, 1991. - 19 S. : Tab.
Einheitssacht.: Lehrplan <Česka Republika> / Geographie / 1991
Nr. 176-32-91

91/4345

Georg-Eckert-Institut BS78

1 234 104 5

Učební osnovy základní školy

ZEMĚPIS
5. - 8. ročník

Schválilo ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
dne 11.6.1991, čj. 18730/91-20, s platností od 1.9.1991.

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek
91/4345

Upozornění školám:

Každé základní škole je určen z ústřední rozesílky ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky zdarma jeden výtisk učebních osnov od každého vyučovacího předmětu.

Další výtisky si mohou školy dle potřeby **zakoupit** prostřednictvím okresních materiálových středisek (nejpozději však do 30. září 1991) u nakladatelství FORTUNA, Jungmannova 7, 110 00 Praha 1.

© Nakladatelství FORTUNA v Praze, 1991

čs
Z-6(1,91)

Učební plán základní školy

2. stupeň

Předmět	Ročník			
	5.	6.	7.	8.
Český jazyk a literatura	5-4	5-4	5-4	5-4
Cizí jazyk	3-2	3-2	3-2	3-2
Matematika	5-4	5-4	5-4	5-4
Občanská výchova	-	1	1	1
Tělesná výchova	3-2	3-2	3-2	3-2
Zeměpis	2	↑	↑	↑
Dějepis	2	↓		
Přírodopis	2			
Hudební výchova	1	x)	x)	x)
Výtvarná výchova	2			
Fyzika	-	↓		
Chemie	-	-		
Pracovní vyučování	2	2		
Volitelné předměty	-	-	↓	↓
Týdenní počet hodin	27-23	29-26	31-28	31-28
Nepovinné předměty	2	2	2	2

x) V 6. - 8. ročníku rozhodne ředitel školy o časové dotaci jednotlivých předmětů tak, aby se vyučovalo všem předmětům učebního planu daného ročníku, byl dodržen uvedený minimální týdenní počet hodin a nebyl překročen uvedený maximální týdenní počet hodin.

Poznámky k učebnímu plánu základní školy

2. stupeň

1. Český jazyk a literatura

- v 5. - 8. ročníku ZŠ může být třída dělena na skupiny alespoň při 1 vyučovací hodině týdně.

2. Cizí jazyk

- v 5. - 8. ročníku ZŠ je pro výuku třída dělena na skupiny pro všechny vyučovací hodiny. Ředitel školy může některým prospěchově problematickým skupinám žáků snížit dotaci výuky cizího jazyka na 2 hodiny týdně.

3. Matematika

- v 5. - 8. ročníku ZŠ může být třída dělena na skupiny alespoň při 1 vyučovací hodině týdně.

4. Pro laboratorní práce v přírodovědných předmětech může být třída dělena na skupiny.

5. Pracovní vyučování

Oblast pracovního vyučování je zastoupena samostatnými předměty:

- technická výchova
- pěstitelství
- rodinná výchova

O zavedení jednotlivých předmětů a o organizaci výuky rozhodne ředitel školy podle zájmu žáků a podmínek školy.

Pro výuku je třída dělena na skupiny s respektováním bezpečnostních předpisů.

6. Tělesná výchova

Pro třetí hodinu tělesné výchovy platí i nadále pokyn MŠMT ČR k jejímu postupnému zavádění podle podmínek školy do r. 1994.

7. Volitelné předměty 7. - 8. ročníku ZŠ

- druhý cizí jazyk
- konverzace v cizím jazyce
- informatika
- výtvarná výchova
- hudební výchova
- literárně dramatická výchova
- sportovní výchova
- technická výchova
- pěstitelství
- rodinná výchova
- rýsování a technické kreslení
- základy ekonomiky

Soustavu volitelných předmětů může ředitel školy doplnit podle personálních a materiálních podmínek školy a podle zájmu žáků. Může převést některý předmět z nepovinných předmětů do volitelných. Volitelné předměty podle svého charakteru mohou být i jednoletými kursy v průběhu 7. a 8. ročníku.

8. Nepovinné předměty

5. - 8. ročník

- cvičení z českého jazyka
- cvičení z matematiky
- sborový zpěv
- hra na hudební nástroj
- zpěv a pohybová výchova
- výtvarná výchova
- technická praktika
- domácí nauky
- zájmová tělesná výchova
- druhý cizí jazyk - anglický
 - francouzský
 - německý
 - ruský
 - španělský
 - jiný cizí jazyk
- konverzace v cizím jazyce
- informatika
- seminář a praktika z chemie
- seminář a praktika z fyziky
- praktika z biologie a geologie
- seminář z matematiky
- ekologické praktikum

Z E M Ě P I S

I. Obsah předmětu

5. ročník

Přehled tematických celků

Název tematického celku	Orientační počet hodin (při 2 vyuč. hodinách týdně)
1. Úvod do zeměpisu	15
2. Obecný fyzický zeměpis	26
3. Zeměpis světadílů a oceánů	19
Afrika	
Indický oceán	
Austrálie	
Tichý oceán a Oceánie	
Antarktis	
4. Zeměpisná cvičení a pozorování v krajině	4

Obsah tematických celků

1. ÚVOD DO ZEMĚPISU

1.1. Úvod do vyučování

1.2. Planeta Země

Planeta Země, její tvar a rozměry. Glóbus. Zemské póly. Orientace podle kompasu.

Poloha Země k Slunci. Pohyby Země. Den, rok. Orientace podle Slunce, orientace podle hvězdy Polárky.

Družice Země - Měsíc. Umělé družice Země a jejich význam.

Slunce - hvězda. Zdroj světla a tepla. Galaxie. Vesmír.

Vývoj názorů na planetu Zemi.

1.3. Glóbus a mapa

Kartografie. Glóbus; měřítko, pevnina, světový oceán.

Poledníky, hlavní poledník, rovnoběžky, rovník. Severní, jižní šířka, východní, západní délka; určování na glóbusu. Informace o časových pásmech.

Mapy. Znázornění výškopisu a polohopisu na mapách.

Cvičení s mapou středního měřítka.

Cvičení s mapou místní oblasti.

Cvičení s mapami v krajině (vycházky).

Obzor, obzorník, nadhlavník. Orientace na stanovišti - práce žáků s busolou.

Orientace mapy. Práce žáků s mapou.

2. OBECNÝ FYZICKÝ ZEMĚPIS

2.1. Fyzickogeografická sféra

Krajinná sféra Země, její základní části. Fyzická mapa Země - Litosféra.

2.2. Litosféra

Stavba Země. Litosféra, zemská kůra - pevninská, oceánská, výzkum zemské kůry. Litosférické desky, kontinenty a oceány.

Příklady pobřeží. Dno oceánů. Pevninský šelf.

Sopečná činnost. Příklady sopečných pohoří. Zemětřesení.

Příklady vrásnových pohoří, vrásnění. Zlomy, příklady pohybů ker zemské kůry, kerná pohoří.

Rozrušování a modelování povrchu Země - příklady tvarů povrchu.

Zvětrávání, přenášení, usazování, činnost tekoucích vod, větru.

Povrch Země jako výsledek působení různých přírodních činitelů. Nížina a vysočina.

Opakování.

2.3. Atmosféra

Aktivizace znalostí z přírodovědy, z vlastivědy a zkušeností žáků: Počasí, teplota vzduchu, oblačnost, atmosférické srážky, vítr. Rozdíly teplot a srážek podle nadmořské výšky.

Typický roční chod počasí u nás. Pozorování a záznam o počasí (podle technických podmínek školy). Pojem podnebí - klima.

Důsledky oběhu Země kolem Slunce - proč se střídají roční období.

Teplotní pásy. Mapa Země - Klimatické poměry. Tropický pás, subtropické pásy, mírné pásy, studené pásy.

Opakování.

Volné náměty k doplnění obsahu:

Trvání dne a noci na Zemi, změny během roku - podle zeměpisné šířky.

2.4. Hydrosféra

Mapa Země - Hydrosféra. Oceány a moře. Vlastnosti mořské vody. Pohyby mořské vody a jejich důsledky. Čtení mapy: Horizontální členitost pevniny a moře. Znečištění moře - ohrožení životního prostředí.

Oběh vody. Vodstvo na pevnině. Odtok povrchových vod. Čtení mapy: říční síť, povodí.

Jezera, jejich vývoj. Bažiny. Vodní nádrže.

Sníh, ledovce. Podpovrchová voda. Prameny. Ochrana čistoty vod.

Opakování.

2.5. Pedosféra

Aktivizace znalostí o půdě. Rozšíření a ochrana půd.

2.6. Biosféra

Význam slunečního záření, teplot a vláhly pro tvorbu živé hmoty a pro život v krajině. Mapa Země - Biosféra. Tropické deštné lesy a tropické lesy, jejich podnebí a prostorové rozšíření na Zemi. Rostlinstvo a živočišstvo v tropických mořích.

Savany - klimatické podmínky jejich vzniku. Rostlinstvo a živočišstvo savan.

Prostorové rozšíření savan. Srovnání podmínek ve vlhkých a suchých tropech.

Pouště - vznik, vliv podnebí na zvětrávání hornin a na tvary povrchu. Rozšíření pouští. Význam zavlažování. Oázy. Pásma subtropického rostlinstva, subtropické podnebí.

Stepní a lesostepní krajiny, jejich podnebí, rostlinstvo a živočišstvo. Rostlinstvo a živočišstvo v mořích mírných pásů.

Pásmo lesů mírného podnebného pásu, jejich podnebí, rostlinstvo a živočišstvo.

Tundry a polární pustiny, jejich podnebí, rostlinstvo a živočišstvo. Život v polárních mořích.

Výškové stupně v krajině.

Krajina - prostředí pro život člověka, člověk - součást krajiny.

Přírodní krajina. Kulturní krajina.

Volné náměty k doplnění obsahu:

Příroda vysokohorských oblastí v různých klimatických pásech, příklady.

3. ZEMĚPIS SVĚTADÍLŮ A OCEÁNŮ

3.1. Úvod do zeměpisu světadílů a oceánů, geografická poloha světadílů. Mapy Země a mapy světa.

3.2. Afrika

Obecně zeměpisná mapa Afriky, mapový klíč, zeměpisná síť. Geografická poloha Afriky. Rozloha a členitost Afriky.

Mapa Země - Litosféra. Charakteristika reliéfu. Nerostné suroviny.

Mapa Země - Klimatické poměry. Podnebí Afriky a fyzikogeografické faktory, které je ovlivňují. Pasáty.

Mapa Země - Hydrosféra. Vodstvo Afriky. Rozdělení na úmoří, bezodtoké oblasti.

Hlavní řeky. Závislost řek na podnebí. Příklady využití vody. Africká jezera.

Mapa Země - Biosféra. Přírodní pásma a výškové stupně v Africe.

Mapa Svět - Zemědělství, lesní hospodářství a rybolov. Zemědělská výroba v Africe.

Mapa Svět - Lidnatost a sídla. Obyvatelstvo Afriky, jeho počet a přirozený přírůstek. Složení obyvatelstva Afriky.

Politická mapa Afriky. Přehled podle oblastí: severní Afrika, tropická Afrika, jižní Afrika.

Shmutí.

Volné náměty k doplnění obsahu:

Východoafrický příkop.

3.3. Indický oceán

Čtení map: Poloha oceánu a jeho členitost. Okrajová moře, poloostrovy, ostrovy, souostrovní, průlivy, oceánské pánve. Podnebí, oceánské proudy. Námořní cesty.

3.4. Austrálie

Poloha Austrálie na glóbusu i mapě Země - Litosféra. Obecně zeměpisná mapa a ostatní mapy Austrálie. Poloha, rozloha a povrch.

Vrcholení Slunce v nadhlavníku v průběhu roku, roční období v Austrálii. Podnebí podle map. Vodstvo, artéské vody. Rostlinstvo a živočišstvo

Austrálie.

Australský svaz, jeho obyvatelstvo. Čtení hospodářské mapy: surovinové zdroje, průmysl a zemědělství.

3.5. Tichý oceán a Oceánie

Tichý oceán na glóbusu, na mapě Země. Oceánské pánve a hluboko-oceánské příkopy, okrajová moře. Souostroví, významné ostrovy podle mapy. Příklady vulkanismu. Vznik korálových ostrovů.

Obyvatelstvo - velké rozdíly způsobu života.

Nový Zéland. Nová Guinea.

3.6. Antarktis

Čtení glóbusu a map. Jižní pól, světové strany, trvání dne a noci.

Podnebí v Antarktadě, fauna. Přírodní prostředí nevhodné pro trvalé osídlení.

Objevitelské cesty. Vědecké výzkumy. Význam Antarktidy pro životní prostředí planety.

4. ZEMĚPISNÁ CVIČENÍ A POZOROVÁNÍ V KRAJINĚ

Charakteristika stanovišť a jejich určení na mapě. Pozorování procesů v krajině, např. zvětrávání hornin, eroze půdy, půdních odkryvů, stavu vody vodního toku, proměn koryta (vymílání, nanášení). Horniny v krajině.

Tvary povrchu, porovnávání svaživosti, popis reliéfu. Zásahy člověka do přírodního prostředí.

Shrnutí:

Planeta Země a její zobrazení na glóbusu a mapě.

Hlavní rysy a vlastnosti fyzickogeografické sféry. Srovnávání probraných světadílů a oceánů, čtení map Země, obecně zeměpisné a politické mapy Afriky.

6. ročník

Přehled tematických celků

Název tematického celku	Orientační počet hodin (při 2 vyuč. hodinách týdně)
-------------------------	--

1. Zeměpis světadílů a oceánů	3
Amerika	15
Atlantský oceán a Severní ledový oceán	2
Evropa a Asie	42
2. Zeměpisná cvičení a pozorování v krajině	4

Obsah tematických celků

Aktivizace vědomostí z 5. ročníku

1. ZEMĚPIS SVĚTADÍLŮ A OCEÁNŮ

1.1. Amerika

Geografická poloha. Rozloha, členitost. Čtení glóbusu a mapy Země - Litosféra.

Charakteristika reliéfu. Čtení mapy Amerika - obecně zeměpisná. Významné oblasti nerostných surovin podle mapy Svět - nerostné suroviny.

Mapa Země - Klimatické poměry. Podnebí Ameriky. Podnebné pásy v Americe. Vliv polohy, reliéfu a oceánu na podnebí.

Vodstvo. Úmoří Ameriky, vztah vodstva, klimatu a reliéfu. Pevninský ledovec v Grónsku. Hlavní řeky a jezera. Mapa Země - Hydrosféra.

Čtení mapy Země - Biosféra. Rostlinstvo. Šířková pásmovitost a výšková stupňovitost v krajině, vztah ke klimatu a reliéfu. Prérie (pampy) a jejich klima. Oblasti zemědělsky využívaných půd. Mapa Svět - Zemědělství, lesní hospodářství a rybolov. Národní parky.

Mapa Svět - Lidnatost a sídla. Obyvatelstvo. Podmínky pro osídlení, počet a hustota zalidnění. Rasy, národnostní struktura, jazyky.

Státy v Severní Americe. Kanada - využití přírodních zdrojů. Obyvatelstvo. Lesní hospodářství, vývoz obilí. Velkoměsta, přístavy.

Spojené státy americké: Geografická poloha. Přírodní zdroje a jejich využívání. Obyvatelstvo a politické rozdělení. Průmysl. Zemědělství. Doprava. Oblasti a hlavní střediska.

Státy Střední Ameriky. Spojené státy mexické. Panamský průplav a jeho význam.

Jižní Amerika - politické rozdělení. Brazílie - hospodářství. Argentina -- hospodářství, vývoz masa a pšenice.

Shrnutí: Přehled států Severní, Střední a Jižní Ameriky podle map a tabulek - území, obyvatelstvo, vybraná velkoměsta a přístavy, hospodářství; srovnávání.

1.2. Atlantský oceán a Severní ledový oceán

Podle glóbusu a map; Poloha a rozloha, ostrovy a souostroví, okrajová moře, oceánské pánve a hřbety. Podnebí, polární den a polární noc. Oceánské proudy.

Šelfy, jejich nerostné bohatství. Rybolovné oblasti. Státy na pobřeží oceánů. Vodní a letecká doprava.

1.3. Evropa a Asie

a) Přehled Evropy a Asie

Podle glóbusu a mapy Země - Litosféra: Poloha, rozloha a členitost Eurasie. Hranice mezi Evropou a Asií.

Charakteristika reliéfu. Alpsko-himálajská horská soustava, rozsáhlé roviny. Podnebí. Podnebí oceánské a kontinentální. Monzuny. Hlavní podnebné oblasti.

Vodstvo. Hlavní řeky. Bezodtoké oblasti. Práce s mapami Země a tabulkami (řeky, jezera).

Šířková pásmovitost a výšková stupňovitost bioty, vztah ke klimatu a reliéfu. Hlavní oblasti zemědělsky využívaných půd, jejich klima.

Práce s mapami Země.

Obyvatelstvo. Rasy a skupiny národů, rozmístění obyvatelstva. Náboženství. Práce s mapou Svět - Lidnatost a sídla.

b) Oblasti Asie

Východní Asie

Politické rozdělení oblasti. Přírodní podmínky a zdroje, jejich využití.

Obyvatelstvo. Zemědělství, rybolov.

Čínská lidová republika. Průmysl. Zemědělství. Střediska podle mapy.

Hongkong. Tchaj-wan.

Japonsko - omezené přírodní zdroje, rozvoj hospodářství. Města podle mapy

Hospodářsky vyspělý stát.

Jižní a jihovýchodní Asie

Politické rozdělení oblasti. Přírodní podmínky a zdroje. Obyvatelstvo.

Zemědělská výroba, potravinový problém.

Indická republika. Rozvoj zemědělství a průmyslu. Města podle mapy.

Nově industrializované země.

Jihozápadní Asie

Politické rozdělení oblasti. Přírodní podmínky a zdroje. Ropa.

Problém vody. Zemědělství - nedostatek půdy. Obyvatelstvo.

Írán. Turecko. Arabské státy. Izrael.

Shnutí:

Přehled oblastí a států Asie. Srovnání států podle polohy, rozlohy, přírodních podmínek a zdrojů, zalidnění, podmínek pro zemědělství a podle průmyslu. Práce s mapami a tabulkami.

c) Oblasti Evropy

Jižní Evropa

Politické rozdělení oblasti. Přírodní podmínky a zdroje.

Obyvatelstvo. Zemědělství. Průmysl. Námořní doprava. Problémy znečištění Středozemního moře.

Španělsko, Portugalsko, Itálie, Řecko, Vatikán. Cestovní ruch. Nejdůležitější střediska průmyslové výroby, hlavní města. Řím. Srovnání států jižní Evropy.

Západní Evropa

Politické rozdělení oblasti. Přírodní podmínky a zdroje. Obyvatelstvo.

Oblasti zemědělsky využívaných půd. Průmysl. Cestovní ruch.

Spojené království (Británie) - charakteristika území. Obyvatelstvo.

Využití přírodních zdrojů. Průmysl. Města podle mapy. Londýn.

Irská republika.

Francie - charakteristika území. Obyvatelstvo. Průmysl. Zemědělství.

Města podle mapy. Paříž.

Belgie. Nizozemí. Rotterdam - příklad námořního přístavu. Lucembursko.

Hlavní města.

Severní Evropa

Politické rozdělení oblasti: Finsko, Švédsko, Norsko, Dánsko, Island.

Přírodní podmínky a zdroje. Lesnatost. Obyvatelstvo. Hlavní města.

Hospodářství.

Střední Evropa

Politické rozdělení oblasti. Přírodní podmínky a zdroje. Obyvatelstvo.

Oblasti zemědělsky využívaných půd. Průmysl. Cestovní ruch.

Německo. Spolkový stát. Charakteristika území. Obyvatelstvo.

Hospodářství. Porúří. Bonn. Berlín. Přístav Hamburk.

Polsko. Charakteristika přírodních zdrojů a jejich využití. Obyvatelstvo.

Průmysl. Hornoslezská oblast. Hlavní zemědělské oblasti. Varšava,

Krakov, Gdaňsk.

Maďarsko. Přírodní zdroje a jejich využití. Obyvatelstvo. Průmysl. Zemědělství. Budapešť.

Rakousko. Švýcarsko. Přírodní podmínky a zdroje. Alpy. Obyvatelstvo. Hospodářství. Cestovní ruch. Vídeň. Bern. Ženeva.

Jihovýchodní Evropa

Politické rozdělení oblastí. Přírodní podmínky a zdroje. Obyvatelstvo. Hospodářství. Cestovní ruch.

Rumunsko. Bulharsko. Přírodní zdroje a jejich využití. Obyvatelstvo. Zemědělství. Průmysl. Cestovní ruch. Bukurešť. Sofie.

Jugoslávie. Albánie. Přírodní zdroje a jejich využití. Obyvatelstvo. Zemědělství a průmysl. Cestovní ruch. Bělehrad. Tirana.

Shrnutí:

Srovnávání států podle polohy, rozlohy, počtu obyvatel, hustoty zalidnění. Srovnání průmyslové výroby a zemědělské výroby podle map a tabulek. Hlavní oblasti zemědělství. Hlavní průmyslové oblasti a střediska průmyslu. Dopravní cesty.

2. ZEMĚPISNÁ CVIČENÍ A POZOROVÁNÍ V KRAJINĚ

Cvičení s mapami a busolou.

Pozorování počasí. Určení trasy vycházky na mapě. Určení základních stanovišť, orientace mapy, stanovení směru cesty. Náčrt pochodové osy.

Příklady pozorování v průběhu cesty i na stanovištích: Voda v krajině, zemědělská a lesní půda, rostlinná výroba, svažitost krajiny apod. Pozorování a cvičení na hlavním stanovišti: Pozorování krajiny a určení typu reliéfu. Charakteristika členitosti krajiny a jejího využití.

7. ročník

Přehled tematických celků

Název tematického celku	Orientační počet hodin (při 2 vyuč. hodinách týdně)
1. Zeměpis světadílů a oceánů	15
- Svaz sovětských socialistických republik (10)	
- Shrnutí světadílů a oceánů (5)	
2. Politické rozdělení světa	3
3. Obecná socioekonomická geografie	25
4. Krajina a životní prostředí	15
5. Zeměpisná cvičení a pozorování v krajině	2

Obsah tematických celků

Úvodní aktivizace vědomostí

1. ZEMĚPIS SVĚTADÍLŮ A OCEÁNŮ

1.1. Svaz sovětských socialistických republik

Geografická poloha.

Přehled přírodních podmínek: charakteristika reliéfu, surovinové zdroje; podnebí, vodstvo; půdy a rostlinstvo.

Obyvatelstvo a politické rozdělení.

Přehled hospodářství: hlavní průmyslová odvětví a oblasti; zemědělství; doprava.

Oblasti a hlavní střediska.

1.2. Shrnutí zeměpisu světadílů a oceánů

Srovnávání světadílů a států podle polohy, rozlohy, počtu obyvatel, přírodních podmínek a zdrojů. Průmysl. Zemědělství. Životní prostředí. Významná města. Práce s mapami a tabulkami.

2. POLITICKÉ ROZDĚLENÍ SVĚTA

Mapa Svět - Politické rozdělení. Práce s tabulkami.

Politická mapa světa. Formy státního zřízení. Příklady vnitřního členění států.

Hlavní změny na politické a hospodářské mapě světa po druhé světové válce.

3. OBECNÁ SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

3.1. Obyvatelstvo a sídla

Práce s tabulkami. Čtení mapy Svět - Lidnatost a sídla.

Početnost a rozmístění obyvatelstva.

Přirozená měna obyvatelstva. Problém výživy a hladu v současném světě.

Stěhování obyvatelstva. Urbanizace. Skladba obyvatelstva podle zaměstnání.

Rasy, národy, náboženství.

Sídla, jejich typy. Úloha měst a velkoměst, problémy jejich životního prostředí.

3.2. Průmysl

Práce s mapami světa, tabulkami.

Postavení průmyslu ve světovém hospodářství, jeho složení. Činitelé ovlivňující rozmístění průmyslu. Průmyslové oblasti - příklady.

Hlavní surovinové zdroje a jejich rozmístění.

Energetika - základ hospodářství. Rozmístění těžby nejdůležitějších paliv. Hlavní energetické základny.

Hutnický a strojírenský průmysl. Činitelé, kteří ovlivňují rozmístění hutnictví železa, nejdůležitějších neželezných kovů, strojírenství. Hlavní hutnické základny. Nejvýznamnější strojírenské oblasti.

Chemický průmysl. Činitelé ovlivňující rozmístění chemického průmyslu; jeho hlavní oblasti.

Stavebnictví a průmysl stavebních hmot.

Spotřební a potravinářský průmysl, jejich význam a rozmístění. Činitelé, kteří je ovlivňují.

Shrnutí: Oblasti s nejvyspělejší energetikou, strojírenstvím, chemickým průmyslem; oblasti s vysokou koncentrací průmyslu. Vliv jednotlivých průmyslových odvětví na životní prostředí.

3.3. Zemědělství, lesní a vodní hospodářství

Čtení map a tabulek.

Význam a postavení zemědělství. Zemědělsky využívané půdy a jejich rozložení. Činitelé ovlivňující rozmístění zemědělství; vliv přírodních podmínek, vědeckotechnického pokroku.

Rozmístění světového obilnářství. Pěstování brambor, zeleniny, ovoce.

Produkce nejdůležitějších technických plodin.

Význam živočišné výroby. Činitelé ovlivňující její rozmístění. Hlavní oblasti chovu skotu, prasat, ovcí. Význam rybolovu a rybného hospodářství. Nejdůležitější světová loviště, hlavní rybářské státy.

Význam, druhová skladba, rozmístění lesů. Hlavní lesní pásma a jejich využití. Ochrana lesů. Příčiny vodohospodářských problémů.

3.4. **Doprava a spoje**

Úloha dopravy a její postavení ve světovém hospodářství. Oblasti s nevyšší společností železniční, automobilovou, potrubní dopravou. Přenos elektřiny. Spoje. Hlavní soustavy vnitrozemské vodní dopravy. Význam námořní dopravy, nejdůležitější nákladové proudy, přístavy. Význam letecké dopravy, nejdůležitější oblasti a trasy.

3.5. **Mezinárodní hospodářské svazky**

Mezinárodní dělba práce a mezinárodní obchod.

3.6. **Služby**

Rozvoj služeb, jejich význam. Zaměstnanost ve službách. Rozdíly mezi regiony.

3.7. **Cestovní ruch**

Význam cestovního ruchu. Potřeba rekreace. Nejnavštěvovanější oblasti světa. Ochrana životního prostředí v oblastech cestovního ruchu.

Shrnutí:

Postavení skupin zemí ve světovém hospodářství.

Čtení map a tabulek, orientace na mapách světa.

4. **KRAJINA A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ**

4.1. **Životní prostředí jako systém**

Zajištění základních životních potřeb lidstva a problémy, jež s tím souvisejí. Životní prostředí jako systém abiotických, biotických i socioekonomických prvků obklopujících člověka.

Přírodní krajina. Kulturní krajina, její typy; způsoby, jimiž lidé mění krajinu. Krajina jako součást životního prostředí.

Globální změny životního prostředí vlivem hospodářské činnosti. Vliv zemědělství na prostředí; území, na kterých se nejvýrazněji projevují problémy s ním související.

Vliv dopravy a průmyslu na životní prostředí. Oblasti hlavních problémů.

Životní prostředí sídel. Problémy, jež přináší urbanizace. Prostředí sídelně průmyslových krajin. Nejrozsáhlejší urbanizovaná území.

4.2. **Zeměpisná cvičení a pozorování v krajině**

Žáci pozorují abiotické, biotické i socioekonomické prvky krajiny, polohu sídel v krajině a jejich rozvoj, vodní hospodářství v krajině, zdroje exhalací, stav zemědělských ploch, vliv dopravních sítí, příp. ukládání a likvidaci odpadu atd.

Sledují se zejména místní problémy životního prostředí.

4.3. **Shrnutí**

Ochrana a tvorba kulturní krajiny.

5. **ZEMĚPISNÁ CVIČENÍ A POZOROVÁNÍ V KRAJINĚ**

Cvičení s mapami a busolami (kompasy). Orientace mapy, určování směrů. Určení trasy na mapě, určení stanovišť. Náčrt pochodové osy.

Shrnutí:

Globální problémy lidstva, úsilí o jejich řešení v rámci široké mezinárodní spolupráce.

8. ročník

Přehled tematických celků

Název tematického celku	Orientační počet hodin (při 2 vyuč. hodinách týdně)
-------------------------	--

ČESKÁ A SLOVENSKÁ FEDERATIVNÍ REPUBLIKA

1. Poloha a rozloha	1
2. Přírodní prostředí	16
3. Obyvatelstvo a sídla	3
4. Národní hospodářství	15
5. Česká republika	15
6. Slovenská republika	8
ZEMĚPISNÁ CVIČENÍ A POZOROVÁNÍ V KRAJINĚ - ZEMĚPISNÁ EXKURZE	6

Obsah tematických celků

1. POLOHA A ROZLOHA ČSFR

Geografická poloha ČSFR, její hodnocení.

Rozloha ČSFR, srovnání s ostatními státy. Charakteristika státních hranic.

2. PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ ČSFR

2.1. Geomorfologická stavba a reliéf území

Mapa - Geomorfologická stavba a vodopis.

Čtení mapy: Rozdělení území ČSFR na základní geomorfologické jednotky.

Česká vysočina - její charakteristika a další členění.

Karpaty - jejich charakteristika a další členění.

2.2. Nerostné suroviny

Mapa Nerostné suroviny. Prostorové rozšíření v ČSFR.

Paliva. Vliv těžby surovin na krajinu. Nerostné suroviny v místní krajině.

2.3. Podnebí

Podnebí - důsledky zeměpisné polohy a reliéfu ČSFR. Proměnlivost počasí, její příčiny. Tlaková výše, tlaková níže.

Teplotní poměry, oblasti teplotních inverzí, nadměrná kumulace exhalací, důsledky pro životní prostředí kotlin a pánví. Srážky. Čtení map a diagramů podnebí. Roční průběh počasí u nás. Hydrometeorologická služba.

Mapa Podnebné oblasti. Rozdělení ČSFR na podnebné oblasti. Základní příčiny znečištění ovzduší, ochrana ovzduší.

Volné náměty k doplnění obsahu:

cyklóny a anticyklóny.

2.4. Vodstvo

Mapa Povodí a vodnost řek. Mapa Vodní zdroje. Zásoby podzemní vody. Charakteristika povodí, hlavní oblasti pro vytváření vodních zdrojů, charakteristika hlavních řek, čtení map, diagramů a tabulek. Hlavní evropské rozvodí. Povodí a přítoky českého Labe. Povodí Odry. Změny vodstva lidskou činností. Minerální vody. Vodní nádrže.

Povodí a přítoky českého Labe. Povodí Odry. Změny vodstva lidskou činností. Minerální vody. Vodní nádrže.

2.5. Půdy

Mapa Typy půd. Mapa Druhy půd. Nejrozšířenější typy půd: hnědé lesní půdy, hnědozemě, černozemě, podzoly. Čtení mapy. Místní typ a druhy půdy. Změny půd lidskou činností. Ochrana zemědělské půdy.

2.6. Blota a její změny

Vývoj bioty. Výškové stupně. Současný vegetační kryt.

Rozmístění a skladba lesů podle dřevin - čtení mapy. Význam lesů i rozptýlené zeleně pro tvorbu krajiny, pro přírodní prostředí i pro rekreační potenciál krajiny. Zeleň ve městech a její ochrana.

2.7. Ochrana a tvorba krajiny

Chráněné území přírody.

Ochrana a tvorba krajiny v ČSFR.

3. OBYVATELSTVO A SÍDLA V ČSFR

Mapa obyvatelstva a sídel. Počet obyvatelstva, srovnání se sousedními státy, věková skladba, přirozený přírůstek, teritoriální rozdíly, jejich příčiny. Národnostní složení. Zaměstnanost obyvatelstva.

Sídla v Československu, typy. Rozvoj městského osídlení. Funkce měst, problémy jejich životního prostředí. Potřeba rekreace. Cestovní ruch. Venkovské osídlení.

Opakování.

4. NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ

4.1. Národní hospodářství ČSFR

Národní hospodářství, hlavní rysy jeho vývoje po roce 1945. Struktura našeho národního hospodářství. Nutnost mezinárodní spolupráce.

4.2. Československý průmysl

Význam průmyslu pro naše národní hospodářství. Charakteristika struktury průmyslu ČSFR.

Průmysl paliv a energie. Těžba paliv, výroba elektřiny. Hlavní revíry. Problémy vznikající z vysoké spotřeby hnědého uhlí. Význam dodávek ropy a plynu, ropovody a plynovody. Rozmístění elektráren, výstavba jaderné energetiky.

Hutnictví, zvl. hutnictví železa. Objem výroby a zajištění základních surovin. Hlavní oblasti našeho hutnictví, jejich problémy. Vlivy hutnictví na životní prostředí.

Strojírenství. Hlavní oblasti a střediska.

Chemický průmysl. Velké závody a střediska. Vlivy chemického průmyslu na životní prostředí.

Průmysl stavebních hmot. Domácí surovinové zdroje. Vliv odvětví na krajinu. Úkolu a rozvoj stavebnictví.

Dřevozpracující průmysl. Výroba papíru a celulózy. Sklářský a keramický průmysl. Textilní a oděvní průmysl. Průmysl kožedělný.

Shrnutí: Vztahy mezi odvětvími, omezenost domácích surovinové základny, potřeba mezinárodní spolupráce.

4.3. Zemědělství a potravinářský průmysl

Práce s mapami a statistickými přehledy. Rozloha zemědělské půdy. Zemědělská výroba. Podíl zemědělství na tvorbě krajiny, otázky životního prostředí. Rostlinná výroba, živočišná výroba. Hlavní oblasti zemědělské výroby. Zemědělství v místní oblasti.

Potravinářský průmysl při rozmístování. Výroba krmiv. Význam zemědělství a potravinářského průmyslu.

4.4. Vodní a lesní hospodářství

Změny v oběhu vody v krajině vlivem hospodářství. Meliorace, klady a zápory. Zásobování vodou, péče o zdroje vody a jejich význam. Pěstování lesů, zdroje a těžba dřeva. Hospodářská funkce lesů.

4.5. Doprava a spoje

Čtení map. Modernizace dopravní sítě. Problém záborů půdy. Kontejnerová doprava. Význam spojů. Železniční doprava - hlavní tahy. Silniční doprava, výstavba dálnic. Kladný a záporný vliv motorizace na životní způsob i na životní prostředí.

Vodní doprava, letecká doprava. Potrubní doprava. Hraniční přechody. Dopravní síť v místní oblasti. Čtení map, práce s jízdními řády.

4.6. Služby

Zaměstnanost ve službách, rozdíly mezi oblastmi, městy a venkovem. Význam služeb, jejich rozvoj.

4.7. Cestovní ruch

Hlavní oblasti rekreace v ČSFR. Zahraniční cestovní ruch.

4.8. Zahraniční obchod ČSFR

Význam zahraničního obchodu pro rozvoj ČSFR.

Shrnutí:

Porovnávání úseků a odvětví národního hospodářství podle zaměstnanosti a významu. Hospodářský rozvoj místní obce a jejího širšího okolí. Odborné školy a odborná učiliště v místní oblasti.

5. ČESKÁ REPUBLIKA

5.1. Úvodní charakteristika ČR

5.2. Praha a střední Čechy

Praha, její území a počet obyvatel. Hlavní politické, hospodářské a kulturní středisko státu. Historické jádro města. Zaměstnanost obyvatelstva - průmysl a služby. Přední středisko strojírenství.

Problémy životního prostředí velkoměsta. Řešení městské hromadné dopravy. Voda. Likvidace odpadu.

Práce s mapami. Přírodní podmínky a zdroje ve středních Čechách. Hustota zalidnění. Průmysl, hutnictví a strojírenství, chemický průmysl a potravinářství. Hlavní dopravní cesty. Otázky životního prostředí, rekreační potenciál na jihozápadě a jihu oblasti. Význam středočeské oblasti. Významná střediska.

Všechny následující oblasti s výjimkou Bratislavy a západního Slovenska budou charakterizovány podle následujícího schématu:

Práce s mapami

Přírodní podmínky a zdroje

Obyvatelstvo
Hospodářství
Významná střediska
Problematika životního prostředí
Ataktivita oblastí z hlediska cestovního ruchu

Specifika jednotlivých oblastí:

- 5.3. Jižní Čechy: Rybníkářství. Národní park Šumava, spolupráce s Německem v oblasti ekologie. Husitská tradice.
- 5.4. Západní Čechy: Keramický průmysl. Minerální prameny a střediska lázeňství. Sokolovsko.
- 5.5. Severní Čechy: Severočeský hnědohelný revír. Ekologie. Sklářství. Liberecko. Chmelařství.
- 5.6. Východní Čechy: Textilní průmysl. Krkonoše. Historicko-kulturní tradice.
- 5.7. Jižní Morava: Brno. Ovocnářství a vinařství. Foklór. Moravský kras.
- 5.8. Severní Morava: Ostravsko-karvinský revír. Životní prostředí. Beskydská rekreační oblast. Rekreační potenciál Jesenicka. Olomouc. Haná. Historicko-kulturní tradice.

6. SLOVENSKÁ REPUBLIKA

- 6.1. Úvodní charakteristika SR
- 6.2. Bratislava a západní Slovensko
Práce s mapami. Přírodní podmínky oblasti. Hlavní město SR Bratislava; politické, hospodářské a kulturní funkce Bratislavy. Významné středisko chemického průmyslu. Σ
Záhorská nížina. Podunajská nížina, přední zemědělská oblast ČSFR. Zdroje vody. Dunaj. Národnostní poměry. Význam oblastí. Významná střediska.
- 6.3. Střední Slovensko: Problematika konverze zbrojní výroby. Významné rekreační oblasti.
- 6.4. Východní Slovensko: Tatry. Národnostní specifika.

7. ZEMĚPISNÁ CVIČENÍ A POZOROVÁNÍ V KRAJINĚ

Pozorování počasí (přechod front). Orientace mapy, stanovení azimutu, vypracování pochodové osy.

ZEMĚPISNÁ EXKURZE

Cílem má být krajina dostupná veřejnými dopravními prostředky. Sídla a komunikace v krajině. Zástavba. Zemědělské využití půdy. Zeleň v krajině. Hodnocení pozorované kulturní krajiny. Podle místních podmínek exkurze do závodu.

Závěr:

Postavení ČSFR v Evropě a ve světě

II. Metodická doporučení

V zeměpise si žáci osvojují základní vědomosti o Zemi jako vesmírném tělese, o současné krajině sféry a jejích základních částech - o fyzickogeografické i socioekonomické sféře, o procesech v nich probíhajících i o vztazích mezi oběma sférami. Osvojují si poznatky o světadlech a oceánech, o významných státech a o některých problémech současného světa. Poznávání místní krajiny se realizuje průběžně v každém ročníku. Základní vědomosti o glóbusu a mapách a dovednosti s nimi pracovat, osvojené v 5. ročníku, se v dalších ročnících postupně rozvíjejí.

Vyučování by mělo být založeno na aktivní učební práci žáků s důrazem na činnosti s mapami, statistickými tabulkami, grafy apod.; zjištěná fakta se žáci učí analyzovat, třídit, zobecňovat a hodnotit, učí se rozlišovat příčiny a následky, chápat procesy a vztahy.

Základní obecné pojmy a jevy si žáci osvojují na úrovni přiměřené věku, umějí je konkretizovat na příkladech z místní krajiny i ze světa. Vědomosti osvojené v obecném fyzickém zeměpise jsou využívány v zeměpise světadílů a oceánů; aplikacemi na konkrétní region se utvrzují prohlubují a doplňují znalosti jednotlivých složek fyzickogeografické sféry i vztahů mezi nimi. Na příkladech objektů, procesů a vztahů v regionech žáci poznávají některé hospodářskozeměpisné pojmy a jevy, které se v 7. ročníku doplňují v systém.

Otázky životního prostředí se v zeměpise analyzují jednak vzhledem ke globální sféře, jednak vzhledem k České a Slovenské Federativní Republice. Komplexnost zeměpisu umožňuje jejich analýzu nejen z hlediska přírodního prostředí, ale také z hledisek ekonomických, urbanistických, sociálních i estetických.

V učivu o ČSFR se aplikují, konkretizují a rozvíjejí vědomosti osvojené v předchozích obecně zeměpisných tématech; žáci nejkonkrétněji poznávají různé procesy, jejich příčiny a důsledky, na proměně krajin poznávají vliv využívání přírodních zdrojů, průmyslu, zemědělství, výstavby a jiné ekonomické činnosti člověka. Na konkrétních příkladech se seznamují s národním hospodářstvím, poznávají některé jeho problémy. Nejkonkrétnější a nejpodrobnější by mělo být učivo o místní oblasti.

Zeměpisná cvičení a pozorování v krajině jsou nezbytnou formou vyučování zeměpisu; požadavky osnov vyučující přizpůsobí místním podmínkám.

Odborná předmětová komise zeměpisu:

Jana Vláčilová, ZŠ Olešská, Praha 10, předsedkyně

PaedDr. Věra Danielovská, VÚP Praha, tajemnice

Jaroslava Fimanová, OPS Frýdek-Místek

Jana Kolčarová, ZŠ Schwarzova ul., Plzeň

Karel Kotyza, ZŠ Masarykova ul., Prostějov

Karla Krňáková, ZŠ Zbraslavice

Doc. RNDr. Hana Kühnlová, CSc., PřF UK Praha

Milada Ruadová, ZŠ Zlatá stezka, Prachatice

Doc. RNDr. Arnošt Wahla, CSc., PF Ostrava

Učební osnovy základní školy

ZEMĚPIS

5. - 8. ročník

Vydalo nakladatelství FORTUNA v Praze
roku 1991 jako zájmový náklad MŠMT ČR

Technická redaktorka Jitka Greplová

Tisk: Tiskařské závody, s. p., provoz 75 Mladá Boleslav

Počet stran 20

Náklad 4 000 výtisků

176 - 32 - 91

